

Ferdinandy György

Gyagya

Akkoriban papi iskolába jártam. Minden reggel körbevillamosoztam a várost, mert az Erzsébet-híd még belelógott a Dunába, és a belvárosba bejutni csak nagy kerülővel, a Margitsziget felől vagy a Szabadság-hídon át lehetett.

Az, hogy bejártam, nagy szó: tizenhétéves koromban már csak ímmel-ámmal kerülgettem a gimnáziumot. Télen nemegyszer hazazavartak, mert forralt bort ittam, és a padra borulva aludtam. Éjjel azokban az időkben havat hánytak a szegény sorsú diákok, és én hóhányó maradtam tavasszal is.

Az igazság az, hogy harapásnyi friss levegő volt a hólapátolás az alvó város felett, a papi iskola légköre pedig ugyancsak nyomott és áporodott.

Volt egy másik nagy nyitásom is: a Keltex, a Budafoki úti röplabdacsapat. A piaristáknak nem volt sporttelepük, aki akart, valamelyik munkásegyesületbe is beiratkozhatott.

Az ifikkel játszottam, de nem is ez volt itt a lényeg. A textilesek pályáján leráztam magamról a belváros szigorát, ipari tanulók voltak a társaim, jól éreztem magam.

Meg azután, akármilyen hihetetlen, a magyar irodalom is képviseltette magát ott a Lágymányoson. A nagyok edzője Lóci volt, a költő fia, akiből óriás lett úgy, ahogy megjósolta az apja, és játszott egy másik fiú is a csapatban, aki később Marsall László néven jelent meg a könyvesboltok kirakataiban.

Az ifik között pedig Dávid, Bélavári meg Gyarmati Jóska, a barátom, és hát jómagam.

Jóska a József Attila Gimnáziumba járt, és a Gellérthegyen lakott. Cingár, göndör hajú gyerek volt, jól támadott és jól védekezett, de a menők közé sosem tartozott. Hogy miért pontosan ő lett a barátom, máig se tudom. Talán, mert én se voltam sztár, és nélkülünk mégsem állt össze a csapat.

Volt valami apró beszédhibája. Hogy hebegett volna, azt nem mondanám, de valahogyan mégis pöszén, szaggatottan ejtette a szavakat. Ezt persze gyorsan megszokta, észre se vette volna az ember, ha nem innen ered a beceneve, ez a kedveskedő, de mégiscsak kegyetlen Gyagya.

Minden meccs után járt valami aprópénz nekünk, és egy hetijegy a villamoson. Beültünk a Ketterbe, amit akkor már Borostyánnak hívtak, és aminek mára

nyoma se maradt. A vendéglő udvarában edzőnk kiosztotta a kalóriapénzt, és csapolt sört ivott a csapat.

*

Harmadikos voltam, amikor megunták dicstelen szereplésemet a papok. Igaz, hogy más is közrejátszott ebben, nem csak a hólapátolás és a forralt borok. Szüntelenül lázadoztam. Nem voltam a helyemen, nem tudom másképp mondani. Osztályfőnököm hordószónoknak nevezett, áthúzva kaptam vissza a dolgozataimat.

Nem volt meglepő, hogy szeptemberben, a pótvizsgák után, az utcán találtam magam.

– És most mit fogsz csinálni? – kérdezte Gyagya, amikor fájrontot fújtak a Budafoki úton.

Én pedig az igazat feleltem: azt, hogy: – Nem tudom.

– Egy évvel érettségi előtt – jelentette ki barátom – az ember nem hagyja ott a gimnáziumot.

Ilyen fiú volt. Kedves és szerény, de ha kellett, kemény és határozott. Másnap elvitt a Villányi útra, majd hogynem kézen fogva, szó szerint, elvitt és átíratott.

– Ilyeneket hozol ide nekem?! – csóválta a fejét Krémer Erzszi néni, az új osztályfőnököm. – Az még csak hagyján, hogy matematikából és fizikából megbukott. De hogy magyar nyelv és irodalom...

Mindegy, felvettek. Hozomra. Még csak azt se mondták, hogy becsüld meg magad. Üvöltve rohantunk végig a Villányi úton.

Ilyen apróságokon múlik az, amit sorsnak szoktak nevezni. Véletlenül és választásokon. Ez itt nem volt véletlen. Jól választottam meg a barátaimat.

Gyakran feljártam Gyagyához. A Gellért-hegy déli lejtőjén mindig süt a nap. Volt egy aranyos kis mamája, és mindig volt náluk valami harapnivaló az asztalon. Nem emlékszem már, hogy hol volt az a ház. Valahol a Búsuló Juhász közelében, mert ott ünnepeltünk az érettségi után. A kerthelyiségben lampionok lógtak a fákon és színes papírszalagok.

Szép idők voltak. Osztálytársaim befogadtak, és ami szinte hihetetlen: megszerettem a tanárait. Még a latinra is rávett Vili bácsi, mert latint – érdekes – nem tanítottak a papok.

De mindnyájuk között Krémer Erzszi, a magyartanárom lett a legfontosabb. Az ő óráin nem csak verslábak számolgatásából állt az irodalom. Megértettem, hogy minden mondat lázadás. És hogy a kimondhatatlant is ki kell mondanom.

Erzszi néni – mint magunk között becéztük őt: a Böske – művészek között forogódott fiatal korában, jól ismerte, példának okáért, József Attilát és Derkovitsot.

Jó helyre kerültem, ott, a Villányi úton.

*

Van azért más is, ami beleszólhat az ember életébe. Nem csak választások és véletlenek vannak a csomópontokon. Az én nemzedékem sorsába keményen beleszól a forradalom.

1956 bukása után Bécsbe kerültem. Alig egy hónappal később pedig már Párizsba tartott velem egy diákokat szállító különvonat. Strasbourgban tanultam, lett egy francia feleségem és egy százhuszonöt köbcentis kismotorom. Sodrótam, elhatározásoknak álcáztam a véletleneket és véletleneknek az elhatározásaimat.

Amikor 1966-ban visszahajóztam az óvilágba, már egy amerikai egyetemről kaptam az ösztöndíjamat. Münchenben találkoztam össze Gyagyával. Volt egy diákotthon az egyetem közelében, és lent, a bárban, ő volt a csapos.

Nem sokat változtunk ezalatt a tíz év alatt. Diákok mind a ketten, öregdiákok, az a fajta, amiből van minden menzán egy tucat. Gyagya komoly volt most is, és szerény. Leült mellém és kifaggatott. Ő maga nem siette el a dolgát. Tanult. Családot alapítani eszébe se jutott. Addigra lett már valami végzettsége Bécsben, és most itt, Münchenben is folytatta – vagy újrakezdte? – a diákéletet. Nem találta volna ő sem a helyét? Nem nekünk, ötvenhatosoknak találták ki ezt a vad nyugatot.

Én akkor éppen valami lányt hajkurásztam. Közben elfogyott a pénzem, és a nő is faképnél hagyott. Ott, a diákszállóban, még megreggeliztem. De benzint is kellett volna venni a kocsiba.

– Rajta ülsz! – mondta Gyagya a pult mögött.

A fal hosszában volt egy hosszú lóca. Ha felemelte az ember, véges-végig ott csillogott alatta a pénz, ami kicsúszott a farzsebekből az éjjeli műszak alatt.

Akkor még ennyi is bőven elég volt. Tudja, aki ismeri a régi benzinárakat.

Krémer Erzsi nénit is akkor, tíz év után láttam viszont. Párizsból utazott haza Budapestre, és a vonat megállt a strasbourggi pályaudvaron. Hajnali négy óra volt, álmatlanságtól részegen támolyogtam végig a szerelvény alatt. Nem emlékszem, hogy miről beszéltünk. Mintha nagyon vártam volna, hogy indulna már el a pesti vonat.

Mi más? Visszamentem az újvilágba, befejeztem a tanulmányaimat. Most így visszanezve magam se tudom már, hogy mi is volt ez az élet: száműzetés vagy izgalmas kaland. Hogy nálam nagyobb erők dobáltak a vakvilágban, vagy önerőmből rontottam el a sorsomat.

A pénzen rajta ültem, nem is egyszer. Csak hát észre se vettem. Nem figyelmeztetett rá a csapos.

De brevitae vitae. Lásd Vili bácsi. Éppen csak fordul egyet a kocka, összeomlik egy-két kártyavár, világbirodalom, és már ott ülsz ismét az osztályteremben, ahol az ötvenedik évfordulót ünnepli a régi csapat.

Mindenki a helyén. Van – úgy, mint annak idején – jelentés, névsorolvasás. Néha még egy vén tanár is akad. A jelenlévők megállapítják, hogy tulajdonképpen semmi se változott.

Ami engem illet, elmentem a papok találkozójára is. Meghívtak, úgy gondolták, most, így utólag, hogy mégiscsak közéjük tartozom. Beültünk egy szivar terembe, már aki eljött. Mert a társaság fele idegenben élt. Ketten Kaliforniából. És mind a ketten festették a hajukat. Lajoska, az első eminens, felolvasta a beszédét. Hogy melyik politikai párt képviselője volt az elmúlt évek alatt.

Visszakapták az államosított épületeiket, de nem tudtak mihez kezdeni velük. Úgy látszik, nem voltak már elegen.

A József Attilát, az én iskolámat kitelepítették. A Villányi úti épületet is visszavették a papok. Most mégis megengedték, hogy beüljünk a régi terembe, ahol Erzsi néni magyarázta Attilát és Derkovitsot.

Nekem Frigyesi mellett szorítottak helyet, talán mert Frigyesi бүдös volt szegény, és dadogott. Igaz, hogy előttem ült Gyarmati Jóska is. A Feneketlen tó vizeire pedig most is ott villogott az ablak alatt.

Megállapítottuk, hogy a tanáraink közül már senki sem él. Elhangzott valami latin nyelvű idézet, azután átvonult egy étterembe a megtépázott csapat. Mindenki elmondta az életét, Henrik és Géza, a zenészek, Patak Karcsi, a költő, külügyesek és Kossuth-díjasok. Mits Jancsi plébános volt valahol vidéken, túl sokat ő sem változott. Pánczél Ottó pedig ma is ott él, ahol született: Tokodon.

Volt két nyugdíjas körzeti orvos a társaságban, mind a kettő rezignált és ágrólszakadt. Visszajött Németországból is egy orvos, de ez csak a címeit sorolta. Hogy meggyógyított volna valakit, arról nem tudott.

Gyagya ott ült mellettem egész idő alatt. Mint egy megszeppent kisleány, keveset beszélt és nagyokat hallgatott. Meg kellett volna köszönnöm neki, hogy elhozott ide, ebbe a társaságba. Nem volt rá alkalom.

Ez még május végén volt, ez a vacsora. Szeptemberben pedig már nem élt. Miki értesített, a házi orvosom. Bécsben halt meg, a Bazilikában volt a temetése. Ő jár az eszemben, valahányszor fájröntöt fújnak a Budafoki úton.